

Asia: VN/30248/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi vankeuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset kommentit esityksestä

Lausuntoni ei noudata lausuntopalveluun valmiiksi laadittua otsikointia, vaan se on kokonaisuudessaan kohdassa ”yleiset kommentit esityksestä”.

Esitysluonnoksessa ehdotetut keskeiset muutokset koskevat Rikosseuraamuslaitoksen valtuuksia valvoa vankeja ja Rikosseuraamuslaitoksen toimivaltaa rajoittaa täytäntöönpanoa vakavissa yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa. Myös vankien poistumislupia koskeva sääntely uudistettaisiin sekä säädettäisiin vankiloiden tehostetun valvonnan osastoista. Sopimusosastoja ja vangin sijoittamista ulkopuoliseen laitokseen koskevaa sääntelyä täsmennettäisiin. Lisäksi esitysluonnokseen sisältyy yksittäisiä muutosehdotuksia muun muassa vapautuvan vangin kuljettamisesta tahdosta riippumattomaan hoitoon.

Oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa tehtyjen havaintojen mukaan esitysluonnokseen sisältyvistä aihealueista ongelmallisimpia ovat olleet Rikosseuraamuslaitoksen valtuudet valvoa vankeja, erityisesti kirjeenvaihdon valvonta, sekä jossakin määrin myös toimivaltuudet puuttua henkilökohtaiseen koskemattomuuteen.

Esitysluonnoksen mukaan sen tavoitteena on yhtenäistää ja selkeyttää valvontatoimivaltuuksia ja toimivaltuussäännösten soveltamista sekä parantaa valvontaan liittyvää oikeusturvaa.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että toimivaltuuksien käyttö jaoteltaisiin kolmeen portaaseen: toimenpide voidaan tehdä, toimenpide on perusteltua tehdä ja toimenpide on välttämätöntä tehdä. Pääsääntöisesti toimenpiteet voitaisiin tehdä joko vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi tai rikoksen estämiseksi.

Tutkintavankeuslaissa yhtenä perusteena olisi lisäksi tutkintavankeuden tarkoitus. Moniin toimivaltuuksiin tällä hetkellä sisältyvät toimenpiteen perusteita määrittelevät niin sanotut toimenpidekynnykset, kuten esimerkiksi perusteltua syytä epäillä tai todennäköistä syytä epäillä, ehdotetaan poistettaviksi säännöstekstistä.

Toimivaltuuksien selkeyttäminen on mielestäni perusteltua. Valittuun kirjoitustapaan liittyy kuitenkin ongelmia. Ajankäytöllisistä syistä en pysty ottamaan yksityiskohtaisesti kantaa kaikkiin niihin säännöksiin, joihin esitysluonnoksessa ehdotetaan porrastuksen ”voidaan tehdä – perusteltua tehdä – välttämätöntä tehdä” mukaisia muutoksia. Esitän jäljempänä esimerkinomaisesti ongelmia joidenkin yksittäisten säännösten kohdalla. Vastaavan kaltaisia ongelmia saattaa liittyä myös niihin säännöksiin, joiden kohdalla en mainitse tiettyä tai mitään ongelmaa.

On syytä painottaa, kuten esitysluonnoksessakin todetaan, että vapaudenmenetys sellaisenaan ei muodosta perustetta rajoittaa henkilön muita perusoikeuksia. Jos tarve henkilön muiden perusoikeuksien rajoittamiseen tämän vapaudenmenetyksen aikana on olemassa, rajoituksista on säädettävä lailla ja ne tulee voida oikeuttaa erikseen kussakin tapauksessa ja kunkin perusoikeuden osalta (ks. esim. PeVL 13/2021 vp). Pidän mahdollisena, että ainakin osa ehdotetuista säännöksistä ei ehdotetussa muodossaan täytä perusoikeusrajoituksia sisältäville säännöksille asetettavaa täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimusta.

Vaikka sinänsä esitysluonnoksen tavoite säätää toimivaltuuksien käyttöedellytyksistä täsmällisesti ja yhtenäisesti on lähtökohdiltaan kannatettava, on yhtenäistämisyrittämissä välttämätöntä kiinnittää huomiota siihen, että perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään korostanut toimenpiteisiin kiinnittyvää yksittäistapauksellista perusteltua tarvetta (kuten esim. kirjeenvaihdon ja puhelimen käytön valvonnan kohdalla PeVL 20/2005 vp).

Kuten jäljempänä tarkemmin esimerkinomaisesti esitän eräiden säännösten osalta, toimivaltuuden käytön edellytykset eivät mielestäni käy säännöstekstistä riittävän selvästi ilmi. Yleisperusteluissa ja osittain säännöskohtaisissa perusteluissa tuodaan esiin, että toimivaltuuden käytön edellyttäessä, että se on ”perusteltua” tai ”välttämätöntä”, edellytetään konkreettisten, yksittäistapauksellisten perusteiden olemassaoloa. Tämä tulisi olla selvemmin havaittavissa myös säännöksistä sen sijaan, että toimivaltuuksien käytön edellyttämien perusteiden ymmärtäminen vaatii lain perusteluihin perehtymistä. Perusoikeusrajoitusten edellytykset eivät voi jäädä perustelulausumien varaan.

Jaksossa 4.5.1 Toimivaltuuksien käytön edellytykset todetaan, että kunkin yksittäisen säännöksen säännöskohtaisissa perusteluissa käsitellään kyseisen säännöksen keskeisiä soveltamistilanteita. Näin ei nähdäkseni ole, ainakaan riittävässä määrin, kaikkien säännösten osalta. Joiltakin osin soveltamistilanteita käsitellään niukasti tai esitetty ei aina selvänä tilannetta.

Joidenkin toimivaltuuksien osalta jää epäselväksi, onko säännösten kielellisellä uudelleen muotoilemisella tarkoitus lieventää tai kiristää toimivaltuuksien käytön edellytyksiä, vai onko tarkoitus, että toimivaltuuden käyttöala säilyy ennallaan. Tähän olisi syytä ottaa kantaa selvästi, kun kyse on perusoikeuksien rajoittamisesta ja sääntelystä, jota on aiemmin, useitakin kertoja, käsitelty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella. Ainakin, jos toimivaltuuksien käyttöedellytyksiä on tarkoitus muuttaa muutoinkin kuin kieliasua uudistamalla, nyt esitettyä laajempi selon tekeminen

perusoikeuksien rajoitusedellytyksistä ja perustuslakivaliokunnaan lausuntokäytännöstä suhteessa kuhunkin säännökseen olisi perusteltua.

Jos tarkoitus ei ole laajentaa toimivaltuuden käyttöalaa tai lieventää käyttöedellytyksiä, arvioitavaksi jää, onko säännös kielellisesti muotoiltu siten, että se vastaa soveltamisalaltaan nykyistä sääntelyä. Kuten jo totesin, tässä saattaa joidenkin ehdotettujen säännösten osalta olla täsmällisyyteen ja tarkkarajaisuuteen liittyviä ongelmia.

Huomioni on kiinnittynyt myös säätämisyjärjestysperusteluiden niukkuuteen ja yleispiirteisyyteen.

Vankeuslain osalta antamani kommentit koskevat myös tutkintavankeuslakia, jos siihen ehdotetaan vastaavaa säännöstä.

Vakavia yhteiskunnallisia häiriötilanteita koskevan sääntelyn soveltamisala tulisi mielestäni määritellä lain tasolla tarkemmin. Arvioitaessa ehdotetun sääntelyn suhdetta perustuslakiin on Suomea sitovien ihmisoikeusvelvoitteiden osalta tyydytty tätä enempää avaamatta toteamaan vain, ettei sääntely olisi niidenkään osalta ongelmallista.

Käsittelen seuraavassa myös eräitä muita, lähinnä laillisuusvalvonnassa esiin tulleisiin kysymyksiin ja ongelmiin liittyviä säännöksiä. En ole arvioinut esitysluonnosta kokonaisuudessaan yksityiskohtaisesti.

2 VANKEUSLAKIA KOSKEVAT SÄÄNNÖSKOHTAISET KOMMENTIT

Seuraavassa esittämäni koskee vankeuslakia ja sen muuttamisesta ehdotettua. Mainitut luvut ja pykälät viittaavat vankeuslakiin, ellei toisin todeta.

4 luku: Saapuminen ja sijoittaminen vankilaan

1 § Vankilat ja 11 § Päätösvalta

Uutena ehdotetaan vankeuslain 4 luvun 1 §:n 3 momentiksi säännöstä vankilan tilojen hyväksymisestä. Rikosseuraamuslaitos hyväksyisi tilat ennen niiden käyttöönottoa taikka tiloja tai niiden käyttötarkoitusta olennaisella tavalla muutettaessa. Hyväksymisen edellytyksenä olisi, että tilojen tulisi soveltua vankeus rangaistuksen täytäntöönpanoon vankeuslaissa säädetyllä tavalla. Rikosseuraamuslaitoksen operatiivisen vastualueen johtaja päättäisi tilojen hyväksymisestä.

Esitetty sääntely saattaa olla perusteltu. Laillisuusvalvonnassa on kuitenkin havaittu ongelmia, joihin olisi ollut syytä puuttua jo peruskorjausta tai uudisrakennusta suunniteltaessa. Tilojen valmistuttua puutteiden ja ongelmien korjaaminen on vaikeaa. Peruskorjatusta vankilasta ovat esimerkiksi saattaneet puuttua kuntosalitilat, jotka olisivat vankien liikunnan harrastamisoikeuden takia tarpeen. Vaikuttaakin siltä, että tilojen arvioiminen lainsäädännön asettamien vaatimusten ja lain tavoitteiden näkökulmasta olisi syytä tehdä nykyistä tarkemmin jo suunnitteluvaiheessa.

5 luku: Sijoittaminen vankilassa

4 § Sopimusosasto

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että vankeuslain 5 luvun 4 §:ssä säädettäisiin siitä, että suljetuissa vankiloissa voi olla yksi tai useampi sopimusosasto. Perustelujen mukaan säännöksellä edistettäisiin sitä, että sopimusosastoja perustettaisiin vankiloihin vankien tarpeita vastaava määrä, jolloin vangeilla on yhden mukainen mahdollisuus päästä osastolle, jos sinne sijoittamisen edellytykset täyttyvät.

Perusteluista käy ilmi myös, että hallitusohjelmaan on kirjattu tavoitteita parantaa päihdekuntoutusta vankeusrangaistuksen aikana. Perusteluissa katsotaan edelleen, että vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistettäisiin sopimusosastoja koskevilla säännösmuutoksilla, jotka parantaisivat vankien mahdollisuuksia saada päihdekuntoutusta tai muuta tarvitsemaansa tukea jo vankeusaikana.

Voimassa olevan lain mukaan vangille on varattava mahdollisuus asua osastolla, jolla vangit sitoutuvat osaston vangeille järjestettävään toimintaan sekä 16 luvun 7 §:ssä tarkoitettuun päihdeettömyyden valvontaan (sopimusosasto).

Nykyistä säännöstä on eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä tulkittu siten, että jokaisessa suljetussa vankilassa tulee olla sopimusosasto, jotta lain asettama velvoite varata vangille mahdollisuus asua sopimusosastolla täyttyy. Vangilla ei kuitenkaan ole katsottu olevan subjektiivista oikeutta päästä sopimusosastolle, vaan vankila on voinut muun muassa tarkoituksenmukaisuus- ja soveltuvuusperustein valita sopimusosastolle sijoitettavat vangit.

Laillisuusvalvontakäytännössä omaksuttuun näkemykseen verrattuna säädösehdotus tulisi käsitykseni mukaan heikentämään päihdekuntoutusta, ei parantaman tilannetta. Tietääkseni vastoin nykyistä sääntelyä joissakin vankiloissa sopimusosastot on jo lakkautettu. Sopimusosastojen lakkauttaminen ja ehdotettu sääntely on valitettavaa. Havaintojeni perusteella päihdekuntoutukseen halukkaita vankeja olisi enemmän kuin heille on paikkoja.

4 a § Tehostetun valvonnan osasto

Esitysluonnoksessa ehdotetaan säädettäväksi tehostetun valvonnan osastolle sijoittamisen edellytyksistä ja myös sijoittamisen peruuttamisesta.

Nähdäkseni ongelma ei ole niinkään lainsäädännössä kuin tehostetun valvonnan osastoilla vangeille tarjolla olevan toiminnan laadussa ja vankien mahdollisuudessa sen avulla tai muutoin osoittaa, että osastosijoituksen edellytykset eivät enää täyty. Tälläkin hetkellä vankeuslain 4 luvun 8 § edellyttää, ettei vankia tule sijoittaa suljetumpaan vankilaan tai vankilan osastoon kuin vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät. Vanki tulisi siis nykyin siirtää pois tehostetun valvonnan osastolta, jos sinne sijoittamisen edellytyksiä enää ole. Ehdotettu sääntely ei juurikaan auttane ongelmassa, joka ei johdu sääntelyn puutteesta.

Esitysluonnoksessa onkin korostettu toiminnan järjestämistä seuraavasti.

Jotta irtautuminen rikollisuudesta olisi mahdollista, Rikosseuraamuslaitoksen tulisi suunnitella osastojen toiminnot siten, että ne tukisivat tätä tavoitetta. Vangeilla tulisi olla tiedossa selvä toimintamalli, jota noudattaen osastolta olisi mahdollista päästä pois. Mallin tulisi kytkeytyä kunkin vangin rangaistusajan suunnitelmaan ja sen tavoitteisiin. Jotta tilannetta voitaisiin arvioida säännöllisesti, kysymystä osastosijoittelusta tarkasteltaisiin säännöllisesti rangaistusajan suunnitelman seurannan yhteydessä, eli sitä olisi käsiteltävä vangin kanssa vähintään kolme kertaa vuodessa (s. 88).

Vankeuslaissa on tälläkin hetkellä velvoite antaa vangille vahvistettuna työ- ja toiminta-aikana tilaisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa rangaistusajan suunnitelman toteutumista edistävässä toiminnassa. Tämä toteutuu käsittääkseni heikosti tehostetun valvonnan osastoilla. Sikäli onkin perustelua korostaa Rikosseuraamuslaitoksen velvoitetta järjestää rikollisuudesta irtautumista tukevaa toimintaa.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että vangin hakemusta osastosijoittamisen muuttamiseksi ei tarvitsisi käsitellä uudelleen ennen kuin neljä kuukautta on kulunut edellisestä päätöksestä. Tämä ei kuitenkaan olisi ehdotonta, vaan hakemus voitaisiin jättää käsittelemättä vain, jos osastolle sijoittamisen edellytyksissä ei olisi tapahtunut olennaista muutosta. Perustelujen mukaan rajoitus koskisi vain vangin mahdollisuutta hakea siirtoa toistuvasti ilman tosiasiallisia perusteita.

Epäselväksi jää, miten hakemuksen käsittelyn edellytykset ratkaistaisiin käsittelemättä ja tutkimatta hakemusta. Oletettavasti vangin näkemyksen mukaan hänen hakemuksessaan olisi kyse nimenomaan osastosijoitusperusteiden olennaisesta muutoksesta. Asiaa jouduttaisiin joka tapauksessa arvioimaan sen selvittämiseksi, onko hakemuksen käsittelylle olemassa edellytyksiä vai ei. Näin ollen hakemusta käytännössä jouduttaisiin ainakin jossakin määrin käsittelemään ja sijoitusperusteita arvioimaan. Entä millainen päätös tehtäisiin siitä, ettei hakemuksen käsittelemiselle ole perusteita? Päätös sijoittaa vanki tehostetun valvonnan osastolle tulisi esitysluonnoksen mukaan olemaan muutoksenhakukelpoinen. Miten päätös jättää hakemus käsittelemättä suhtautuisi tähän? Voin ymmärtää säännöksen tavoitteen, mutta säännös hakemuksen käsittelemättä jättämisestä on sekava ja epä johdonmukainen.

8 § Päiväjärjestys

Oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa tulee toistuvasti esiin, että vankilan osastojen päiväjärjestykset ovat vaikeaselkoisia ja on epäselvää, mitä kaikkea päiväjärjestyksen tulisi sisältää. Siten onkin perustelua säätää päiväjärjestyksen sisällöstä. Kannatettavaa on myös, että Rikosseuraamuslaitos laatisi yhtenäisen mallipäiväjärjestyksen, kuten perusteluissa todetaan.

Kiinnitän vielä huomiota siihen käytännössä havaittuun ongelmaan, että päiväjärjestykseen on kyllä merkitty osaston toiminta-aika, mutta päiväjärjestyksestä saa virheellisen kuvan kunkin yksittäisen vangin toiminta-ajasta. Osastolla asuvat vangit on esimerkiksi voitu jakaa ryhmiin siten, että eri ryhmät jakavat keskenään sellin ulkopuolella vietettävän toiminta-ajan. Toiminta-aika siis jakautuu ryhmien kesken lyhyempiin aikoihin. Tällöin vankikohtainen aika voi olla selvästi lyhyempi kuin päiväjärjestyksessä ilmoitettu. Ryhmien määrä voi myös vaihdella, jolloin vankikohtainenkin aika vaihtelee. Tämäkin ongelma korjaantunee ehdotetulla sääntelyllä.

10 § Tarkemmat säännökset

Esitysluonnoksen mukaan oikeusministeriön asetuksella säädettäisiin siitä, mihin vankiloihin voidaan sijoittaa miesvankeja, naisvankeja ja alaikäisiä vankeja.

Tällä hetkellä 5 luvun 1 §:n 4 momentissa oleva sääntely niiden vankien sijoittamisesta, joiden sukupuoli on vahvistettu toiseksi, rakentuu osastosijoittelun mukaan. Aiheutuuko tähän muutostarpeita, jos jatkossa vankiloiden osalta nimenomaisesti päätetään, mitkä niistä ovat naisille ja mitkä miehille? Säädettäessä 5 luvun 1:n 4 momenttia naisille ja miehille tarkoitetut vankilat määräytyivät käytännössä osastojen tasolla siten, että vankilan järjestyssäännössä määrättiin naisvangeille ja miesvangeille tarkoitetuista osastoista.

7 luku: Perushuolto ja asuminen

1 a § Peseytyminen ja 7 § Päätösvalta

Laillisuusvalvontakäytännössä on lähdetty siitä, että velvoite järjestää vankilan olot niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja tarkoittaa peseytymisen osalta päivittäistä mahdollisuutta käydä suihkussa. Ehdotettu säännös ja perustelut jättävät epäselväksi, mitä peseytymisellä tarkoitetaan – onko kyse suihkuun pääsemisestä?

Edellä mainittua epäselvyyttä aiheuttaa varsinkin se, että säännöskohtaisten perustelujen mukaan peseytyminen tapahtuisi pääasiassa vangin sellissä, ja ellei tämä olisi mahdollista, vankilan olisi järjestettävä peseytymismahdollisuus muissa asianmukaisissa peseytymistiloissa. Sellikohtaisia suihkuja on kuitenkin vain osassa vankiloita, joten peseytyminen ei välttämättä tapahdu ”pääasiassa” vangin sellissä. Ei liene estettä mainita vähintään perusteluissa, että peseytymisessä on kyse suihkuun pääsemisestä.

Terveystilaan liittyvän peseytymisen epäämisen osalta esimerkkinä perusteluissa on vuodehoidossa oleva henkilö, joka ei kykene liikkumaan. Perustelujen mukaan tällöinkin on jollakin tavoin asianmukaisesti huolehdittava vangin hygieniasta. Nähdäkseni sairauden vaikeuttaessa peseytymistä vankia tulee hänen halutessaan avustaa peseytymään, esimerkiksi auttamalla

liikkumisessa, ei evätä peseytymismahdollisuutta. Jos henkilön peseytyminen ei sairauden vuoksi ole vankilassa tarjolla olevin keinoin mahdollista, henkilöä ei nähdäkseen voida pitää vankilaan sijoitettuna, vaan hänen paikkansa on terveydenhuollon laitoksessa. Siten terveydentila epäämisperusteena on ongelmallinen ainakin nyt esitettyjen perustelujen valossa.

Luonnoksessa ehdotetaan, että peseytymisen ja ulkoilun keskeyttämisestä tai epäamisestä voi päättää ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies, jos asia ei siedä viivytystä. Nähdäkseen asianmukaisempaa olisi, että tällä virkamiestasolla voidaan päättää vain keskeyttämisestä, eli lähinnä vangin käyttäytyessä tavalla, että ulkoilu tai peseytyminen on välttämätöntä välittömästi keskeyttää, jolloin päätös on kiireellinen. Sen sijaan en näe perusteita laskea toimivaltaa epäämispäätöksen osalta valvonta ja ohjaamistehtävien tasolle. Peseytymisen ja ulkoilun epäämistilanteet eivät liene keskeyttämisen tavoin välitöntä päätöstä vaativia. Kyse on perustavanlaatuisista oikeuksista, mitä pääasiallinen päätösvaltasokin osoittaa.

8 luku: Toimintaan osallistuminen

3 § Toiminnan järjestäminen

Pidän tärkeänä ehdotettua säännöstä Rikosseuraamuslaitoksen velvollisuudesta antaa tehostetun valvonnan osastoille sijoitetuille vangeille mahdollisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa.

Tarkastus- ja kanteluhavaintojen mukaan oikeus osallistua toimintaan tehostetun valvonnan osastoilla on toteutunut pääosin heikosti, vaikka lainsäädäntö edellyttää tälläkin hetkellä, että vangeilla olisi mahdollisuus osallistua vankeuslain 8 luvussa tarkoitettuun toimintaan. Mielekkään ja määrältään riittävän toiminnan järjestäminen osastojen puitteissa on ilmeisen vaikeaa.

10 a § Sijoittaminen ulkopuoliseen laitokseen

Ulkopuoliseen laitokseen sijoitettavan alle 18-vuotiaan osalta liikkumisen rajoittamista ja poistumislupaa koskeva ehdotettu sääntely on epäselvä.

Vaikuttaa siltä, että Rikosseuraamuslaitoksen tekemään sijoittamispäätökseen liitettäisiin myös alaikäisten osalta määräyksiä laitoksessa pysymisestä. Esitysluonnoksen mukaan sijoitettaessa alaikäistä vankia lastensuojelulaitokseen lähtökohtana olisi, että alaikäinen vanki toimisi laitoksen arjen rutiinien mukaisesti. Sijoittelupäätöksen määräykset esimerkiksi laitoksesta poistumisesta tulisivatkin valmistella riittävällä tarkkuudella (s. 92).

Epäselväksi jää, miten Rikosseuraamuslaitoksen tekemässä sijoittamispäätöksessä laitoksessa pysymisestä määrätty ja lastensuojelulain yhteydenpitoa koskevat säännökset, kuten 54 §, joka sisältää oikeuden tavata läheisiä muun muassa vierailamalla sijaishuoltopaikan ulkopuolella, suhtautuvat toisiinsa.

Poistumislupien osalta ehdotetaan säädettäväksi, että alle 18-vuotiaalle lastensuojelulaitokseen sijoitetulle vangille ei voida myöntää poistumislupaa laitoksesta, koska hänen liikkumisvapauttaan voidaan sijaishuollossa rajoittaa lastensuojelulain (417/2007) 11 luvun säännösten nojalla.

Tarkoitetaanko säätää, että alaikäisellä ei olisi oikeutta poistumislupaa vastaavaan laitoksen ulkopuolella oleskeluun vai tarkoitetaanko, että Rikosseuraamuslaitos ei voi ratkaista poistumislupahakemusta, koska lastensuojelulaitos päättää liikkumisvapauden rajoittamisesta lastensuojelulain 69 §:n nojalla, jolloin Rikosseuraamuslaitoksen tekemä poistumislupapäätös saattaisi olla ristiriitainen lastensuojelulaitoksen tekemän liikkumisvapauden rajoittamista koskevan päätöksen kanssa?

Viittaus lastensuojelulain 11 lukuun on epäselvä sikälikin, että 11 luvussa säädettyjä rajoituksia voidaan käyttää vain, jos laissa rajoitusten määrittämiselle asetut edellytykset täyttyvät. Alaikäiseen lastensuojelulaitokseen sijoitettavaan vankiin ei siten voida kategorisesti kohdistaa lastensuojelulain 69 §:ssä tarkoitettua liikkumisen rajoitusta ja se on lopetettava heti, jos se ei enää ole välttämätön. Yhtäjaksoisesti rajoittaminen saa jatkua enintään 30 vuorokautta. Liikkumisvapauden rajoittamista koskevaan päätökseen on myös muutoksenhakuoikeus. Liikkumisvapauden rajoittaminen lastensuojelulain perusteella ei siis voi olla pääsääntö, vaan kyse on poikkeuksellisesta, välttämättömyyttä edellyttävästä rajoituksesta.

Kun ulkopuoliseen laitokseen sijoittamisen edellytyksenä on todennäköisyys, että vanki noudattaa sijoituspäätökseen liitettyjä määräyksiä, eli esimerkiksi laitoksessa pysymistä koskevia määräyksiä, voitaneen kysyä myös, täytyvätkö ulkopuoliseen laitokseen sijoittamisen ehdot, jos lastensuojelulain 69 §:n mukaisten liikkumisrajoitusten määrittäminen olisi tarpeen.

Kielellisenä huomiona totean, että ehdotettujen säännösten mukaan kyseessä on sijoituspäätös, mutta perusteluissa käytetään myös ilmaisua sijoittelupäätös.

Ehdotetussa 8 luvun 11 §:ssä puhutaan 10 a §:ssä tarkoitetun luvan ehdoista, vaikka ymmärtääkseni tarkoitetaan 10 a §:n mukaisessa päätöksessä määrättyä, eikä päätökseen tule sisällymään "ehtoja". Toisaalta ehdotetussa 8 luvun 15 §:ssä puhutaan 6, 9 ja 10 a §:ssä tarkoitettuun lupaan tai sijoitukseen liitettävistä määräyksistä, vaikka 10 §:n 3 momentin mukaan 6 ja 9 §:n mukaisiin lupiin liittyisi edelleen ehtoja, ei määräyksiä.

Ulkopuoliseen laitokseen sijoitettavien vankien terveydenhuollon kustannuksista vastaa Vankiterveydenhuollon yksikkö vankeusrangaistuksen suorittamisen ajalta. Onko selvää, kuinka terveydenhuolto ulkopuoliseen laitokseen sijoitettavien, erityisesti alaikäisten, osalta järjestetään? Käytännössä lienee harvoin mahdollista, että ainakaan lastensuojelulaitokseen sijoitettu käyttäisi ehkä hyvinkin kaukana olevan vankilan poliklinikan palveluja.

Ulkopuolisen sijoituslaitoksen ja vankilan velvollisuudesta ilmoittaa toisilleen rangaistuksen täytäntöönpanon ja sijoituksen kannalta tarpeellista tiedoista sijoituksen aikana säädetään 10 b §:n 3 momentissa. Säännöksen perustelujen mukaan tiedonsaantioikeuksista säädetään henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksesta annetussa laissa. Jatkovalmistelussa vielä harkittaneen,

olisiko 3 momenttia aiheellista selvyden vuoksi täydentää viittauksella tiedonsaantioikeuden sisältävään sääntelyyn.

9 luku: Vangin omaisuus ja tulot

3 § Rahan ja muiden maksuvälineiden hallussapito

Ehdotetun 3 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymää maksuvälinettä käyttävälle vangille olisi ”mahdollisuuksien mukaan” varattava tilaisuus siirtää rahaa maksuvälineeltä muulle pankkitilille, jollei siirron epäämiselle ole laissa mainittuja perusteita. Epäselväksi jää, miksi laissa on varaus ”mahdollisuuksien mukaan”. Nähdäkseni siirto tulisi mahdollistaa, ellei laissa mainittuja välttämättömiä perusteita sen epäämiseksi ole. Vastaavasti ehdotetaan säädettäväksi 4 momentin tilanteissa.

Voimassa olevan lain mukaan vangille annetaan kuukausittain ote hänen rahavarojensa tilinpidosta. Säännös ehdotetaan kumottavaksi ja se käykin tarpeettomaksi vankien omien maksukorttien osalta. Perustelujen mukaan myöskään Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymien maksukorttien tilitietoja ei enää annettaisi vangeille säännöllisesti kuukausittain, vaan vanki voisi saada tiedot erikseen pyytämällä (s. 96).

Nähdäkseni olisi perusteltua edelleen säilyttää säännös muiden kuin omaa maksukorttia käyttävien oikeudesta saada tiliote tai vastaava, ainakin pyynnöstä. Tilitietojen seurantamahdollisuus on vangeille tärkeä. Perusteluista ei käy ilmi, mihin vangin oikeus tiliotteen saantiin perustuisi, jos siitä ei nimenomaan säädetä. Onko ajateltu viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaista asiakirjapyyntöä, ja jos on, minkä sisältöisiä ja kuinka ymmärrettäviä asiakirjoja Rikosseuraamuslaitoksen maksukortin käytöstä olisi saatavissa? Tiliotteella on merkitystä, koska vangeille maksetuissa käyttö- ja toimintarahoissa on kantelujen perusteella ilmennyt virheellisyyksiä, ja muutoinkin oman taloudellisen tilanteen tietäminen on vangeille tarpeen esimerkiksi laitosmyymälästä ostoksia tilattaessa.

3 a § Maksuvälineen käytön valvonta

Ehdotetussa 2 momentissa säädettäisiin yksittäisen vangin tilitietojen valvonnasta. Säännöksen sanamuotoa ehdotetaan yhtenäistettäväksi muiden valvontatoimivaltuuden sisältävien säännösten kanssa tämän lausunnon alussa, Yleistä-jaksossa, toteamallani tavalla.

Kuten lausunnon alussa myös totesin, toimivaltuuksia koskevaa sääntelyä muutettaessa tulisi selvästi käydä ilmi, halutaanko muuttaa toimivaltuuden sisältöä vai onko kyse vain kielellisestä yhdenmukaistamisesta ja selkeyttämisestä.

Säännöskohtaisten perustelujen mukaan ”pykälän 2 momentissa säädettäisiin yksittäisen vangin tilitietojen valvonnasta kuten nykyisinkin” (s. 96). Tämä voidaan ymmärtää kahdella tavalla, joko siten, että 2 momentti tulisi sisältämään säännökset tilitietojen valvonnasta, kuten se nykyisinkin sisältää, tai siten, että valvontatoimivaltuuden sisältö tulisi olemaan sama kuin nykyisinkin [vaikka kieliasua muutetaankin]. Vastaavaa ilmaisua on käytetty joidenkin muidenkin toimivaltuuksien kohdalla. Säännöskohtaisista perusteluista olisi syytä käydä selvästi ilmi, kumpaa minkäkin toimivaltuuden kohdalla tarkoitetaan.

Valvontatoimivaltuuden sisällöksi ehdotetaan seuraavaa.

Vangille annetun Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymän maksuvälineen käyttöä voidaan valvoa siten, että valvonta kohdistetaan yksittäisen vangin maksuvälineen tilitietoihin, jos se on välttämätöntä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

Voimassa oleva säännös on toimivaltuuden sisällön osalta seuraava.

Jos 1 momentin mukaisessa valvonnassa havaitaan tavanomaisesta maksuliikenteestä poikkeavia maksutapahtumia tai jos se on Rikosseuraamuslaitoksen muun toiminnan yhteydessä ilmenneestä syytä taikka muulta viranomaiselta tulleen tiedon johdosta välttämätöntä, maksukortin käyttöä voidaan tapauskohtaisen päätöksen perusteella valvoa, siten että valvonta kohdistetaan vangin maksukortin tilitietoihin. Edellytyksenä on lisäksi, että valvonta on välttämätöntä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

Kuten voidaan havaita, säännöksestä ehdotetaan poistettavaksi luettelo niistä seikoista, joihin valvonta voisi perustua. Nähdäkseni valvonnan perusteet voivat tulla esiin monin eri tavoin, monista eri lähteistä ja olla moninaisia. Mahdollisten perusteiden luetteloiminen ei siten välttämättä olekaan mielekästä tai tarpeen, mutta luettelo palvelee ja havainnollistaa tässä nähdäkseni myös sitä vaatimusta, että valvonnan perusteiden tulee olla konkreettisia yksittäistapauksellisia seikkoja, kuten havaittu poikkeava maksutapahtuma tai joku muu havaittu tai saatu yksittäinen tieto tai seikka.

Ehdotetusta säännöksestä puuttuu valvontaperusteen yksittäistapauksellisuutta ja konkreettisuutta kuvaava elementti. Esitysluonnoksen yleisperusteluissa on kuvailtu ilmaisujen ”on perusteltua” ja, tässä säännöksessä käytetyn ilmaisun, ”on välttämätöntä” tarkoittavan, että toimivaltuuden käytölle tulee olla konkreettisia yksittäistapauksellisia perusteita. Itsessään ilmaisut ”on perusteltua” ja ”on välttämätöntä” eivät mielestäni kuitenkaan sisällä yksittäistapauksellisuuden ja konkreettisuuden vaatimusta. Havainnollistan tätä jäljempänä erilaisten mahdollisten ajatuskulkujen kautta.

Valvonnan tavoitteiden - rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi - luetteleminen ei nähdäkseni myöskään edellytä toimivaltuuden käytön perusteilta yksittäistapauksellisuutta ja konkreettisuutta.

Ehdotettu säännös onkin sanamuotonsa perusteella luettavissa esimerkiksi siten, että huumausainerikoksesta tuomitun vangin tai järjestäytyneen rikollisryhmän jäseneksi tiedetyn vangin käytössä olevan, Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymän maksuvälineen tilitietoja valvottaisiin näiden seikkojen perusteella.

Säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan: ”Käytännössä valvonta voisi perustua esimerkiksi epäilyyn siitä, että maksuvälineen välityksellä siirretään huumausainekauppaan tai muuhun rikolliseen toimintaan liittyvää rahaa”. On selvää ja perusteluista käy ilmi, että niissä ei tarkoiteta, että yksiomaan edellä mainitun kaltaisen yleisen vankiin liittyvän tiedon tai seikan (esim. aiemmat rikokset, rikoksia tekevän ryhmän jäsenyys) perusteella voitaisiin ryhtyä 2 momentissa tarkoitettuun maksuvälineen käytön valvontaan.

Säännöstekstin perustella on kuitenkin täysin mahdollista ajatella, että esimerkiksi huumausainerikoksiin syyllistyneiden vankien tai järjestäytyneisiin rikollisryhmiin kiinnittyneiden vankien tilitapahtumien valvonta on välttämätöntä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi, koska heidän kohdallaan saatetaan ajatella rikoskäyttäytymisen jatkamisen olevan todennäköisempää kuin joidenkin muiden vankien kohdalla.

Äärimmillään voidaan ajatella jopa, että vankilaolosuhteissa on säännöksessä lueteltujen tavoitteiden - rikoksen estämisen, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemisen - vuoksi aina välttämätöntä valvoa, miten vangit käyttävät Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymää maksuvälinettä. Käsitykseni mukaan Rikosseuraamuslaitoksessa on myös aiemmin ollut ajatuksia, että vankien tilitietoja tulisi valvoa laajemminkin kuin mitä valvontatoimivallasta nyt on säädetty. Tähänkin nähden on mahdollista, että lain soveltaja ehdotetun säännöksen nojalla arvioisi välttämättömyyttä toisin kuin mitä perusteluissa kuvaillaan.

Toimivaltuuden käytön hyväksyttävät perusteet avautuisivat lain soveltajalle nähdäkseni vain perehtymällä huolellisesti hallituksen esityksen sisältöön. Joidenkin toimivaltuuksien kohdalla lain esitöihin perehtymisenkään ei antaisi täysin selvää ja ristiriidatonta kuvaa siitä, millä perusteilla toimivaltuutta voitaisiin käyttää.

Ehdotettu säännös on ongelmallinen perusoikeusrajoituksia sisältävältä sääntelyltä edellytetyn täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden kannalta. Perusoikeusrajoitusten edellytykset eivät voi jäädä esitysluonnoksessa todetulla tavalla perustelulausumien tai aiemman soveltamiskäytännön varaan.

2 § Tilapäinen hoito ja tutkimus vankilan ulkopuolella

Ehdotetun vankeuslain 10 luvun 2 §:n 3 momentin mukaan sen estämättä mitä potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 4 §:ssä ja hallintolain (434/2003) 45 §:ssä säädetään, Rikosseuraamuslaitos voisi jättää ilmoittamatta vangille hoitoon pääsyn tarkan ajankohdan. Lisäksi perusteluissa todetaan, että sääntely velvoittaisi vain Rikosseuraamuslaitosta (s. 98,149).

Kuten esitysluonnoksessakin todetaan, ehdotettu säännös koskee vain Rikosseuraamuslaitosta eikä se muodostaisi Rikosseuraamuslaitokselle lakiin perustuvaa perustetta edellyttää, ettei hoitoon pääsyn ajankohtaa voitaisi ilmoittaa vangille terveydenhuollon toimesta. Sääntely ei esitetyn kaltaisena vaikuta mielekkäältä, koska potilaslaki joka tapauksessa velvoittaa terveydenhuollon yksiköitä. Tämä tulisi huomioida ja selvittää, onko tähän mahdollista säätää poikkeus, jos hoitoon pääsyn ajankohdan ilmoittamatta jättämisestä vangille katsotaan välttämättömäksi säätää.

Säännöksen mukaan hoitoon pääsyn tarkka ajankohta voitaisiin jättää ilmoittamatta, jos se olisi välttämätöntä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Säännöskohtaisissa perusteluissa (s. 98) kuvaillaan ilmoittamisen perusteena konkreettiseen seikkaan perustuvaa epäilyä, mutta säännöstekstin ”välttämätöntä” ei tätä edellytystä selvästi ilmaise.

Oikeusasiamiehen kantelukäsittelyssä on viime aikoina tullut ilmi, että hoitoon pääsyn ajankohdan ilmoittamatta jättämisestä on pidetty ainakin yhdessä vankilassa tarpeellisena selvästi laajemmin kuin mitä nyt esitetyllä säännöksellä sen perustelujen mukaan tarkoitetaan. Näkemyksiä tarpeesta pitää ulkopuolisen terveydenhoidon ajankohta salassa on tullut esiin aiemminkin. Onkin mahdollista, että lakia sovellettaisiin vankiloissa perusteluihin huolellisesti perehtymättä, mikä voisi johtaa siihen, että tarkan ajankohdan ilmoittamatta jättämisestä pidettäisiin vankiloissa laajasti ja pääasiallisesti välttämättömänä.

Kiinnitän huomiota siihen, että kyseessä ovat käynnit, jotka ovat valvottuja. Vanki on käynnin ajan vartijan saattamana, välittömässä valvonnassa, mahdollisesti pois lukien vastaanotto- tai tutkimushuoneessa terveydenhuollon henkilökunnan kanssa vietetty aika. Konkreettinen riski rikoksen tapahtumisesta tai turvallisuutta vaarantavasta tapahtumasta lienee näissä olosuhteissa hyvinkin harvinainen. Kuten perusteluissa todetaan, säännöksen käyttöala rajautuisi verrattain harvoihin tilanteisiin.

Säännökseen ehdotettu ilmaisu ”suuntaa antava tieto” on varsin tulkinnanvarainen eivätkä perustelutkaan juuri täsmennä sitä. Perustelujen mukaan päätöksessä olisi ilmoitettava esimerkiksi, että hoitokäynti toteutuu jonkin ajan tai aikavälin kuluessa.

Ymmärtääkseni tarkoitus on, että vangille annettaisiin hallintolain mukaisesti tehty päätös hänen lähettämistään tilapäisesti vankilan ulkopuolelle hoitoon tai tutkimukseen, mutta vangille annettava päätöskappale ei sisältäisi tarkkaa ulkopuolisen käynnin ajankohtaa. Kyseessä on vankilan yksikönpäällikön tekemä muutoksenhakukelpoinen päätös, johon voinee hakea muutosta myös sen suhteen, milloin hoitoon tai tutkimukseen pääseminen toteutuu, ainakin, jos ajankohdan osalta olisi kyse vankilan ratkaisusta eikä ulkopuolisen terveydenhuollon yksikön päätökseen perustuvasta hoito- tai tutkimusajasta. Ajankohdan ilmaisemisella vain suuntaa antavasti voi tällöin olla vaikutuksia myös vangin muutoksenhakuoikeuteen.

Kiinnitän vielä huomiota siihen, että vaikka tarkka ajankohta voitaisiin jättää ilmoittamatta vangille annettavassa päätöskappaleessa, se on nähdäkseni olennainen osa päätöstä ja sen tulisi myös ilmetä päätöksestä, sen muusta kuin vangille annettavasta osasta.

11 luku: Vapaa-aika

2 § Osallistuminen vapaa-ajan toimintoihin

Ehdotetun 2 §:n 5 momentin mukaan vangin osallistuminen vapaa-ajan tilaisuuteen voidaan keskeyttää tai evätä, jos se on perusteltua rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi taikka välttämätöntä vangin terveydentilan vuoksi.

Nykyinen sanamuoto ”vangilta, joka on päihtynyt tai joka häiritsee vapaa-ajan toimintaa taikka vaarantaa vankilan järjestystä tai turvallisuutta, voidaan evätä oikeus osallistua vapaa-ajan tilaisuuteen” on nähdäkseni yksittäistapauksellisuuden ja perusteiden laadun osalta havainnollisempi kuin ehdotettu sanamuoto.

Perustelujen mukaan kyse olisi edelleen yksittäiseen vapaa-ajantilaisuuteen osallistumisesta. Lakia sovellettaessa onkin olennaista ymmärtää, ettei osallistumisen epäämisestä voi tämän säännöksen perustella päätätä laajemmin kuin kulloisenkin yksittäisen tilanteen ja tilaisuuden osalta. Kuten totesin, nykyinen sanamuoto kuvaa tätä paremmin.

3 § Uskonnonharjoitus

Tehostetun valvonnan osastolle sijoitetut vangit rinnastetaan ehdotetussa uskonnonharjoitusta koskevassa säännöksessä varmuusosastolla oleviin vankeihin. Vaikka tällöin ilmeisesti tarkoitetaan muiden osastojen kanssa yhteisiä uskonnollisia tilaisuuksia, tästä rinnastuksesta voinee aiheutua epäselvyyttä sen suhteen, voitaisiinko tehostetun valvonnan osastoille sijoitetuille vangeille lainkaan järjestää uskonnollisia tilaisuuksia osaston ulkopuolella, vankilan kirkossa tai muissa uskonnon harjoittamiseen tarkoitetuissa tiloissa. Uskonnollisen tilaisuuden järjestämispaikan rajoittamiselle ei liene mitään perusteita. Huomioon on otettava myös, että kyse on perustuslain takaamasta

oikeudesta uskonnon harjoittamiseen, jota rajoitettaessa tulee huomioida perussoikeuksien rajoittamisedellytykset.

4 § Kirjasto

Nyt voimassa olevan lain 4 §:n 2 momentissa olevasta viittauksesta 3 §:n 2 momentin 1) kohtaan ja 1) kohdan muuttamisesta edellä todetuin tavoin eli tehostetun valvonnan osastojen lisäämisestä siihen varmuusosastojen rinnalle seuraa, että tehostetun valvonnan osastoille sijoitetut vangit eivät pääsisi vankilan kirjastoon. Kirjaston käyttö on monille vangeille merkittävä oikeus. Kyse on paitsi mielekkästä ajan kuluttamisesta myös perustuslaissa taatun sananvapauden turvaamisesta.

Tiedossani on, että vankiloissa on ainakin epäilty vankien pyrkivän kirjastokäynneillä jättämään kirjastoon viestejä toisten osastojen vangeille ohi kirjeenvaihdon tarkastamisen. En silti ole vakuuttunut, onko tehostetun valvonnan osastojen vankien osalta riittäviä, painavia perusteita estää kirjastoon pääsy. Vaikka vankien mahdollisuus kirjaston käyttöön pyritään tällöin turvaamaan muilla tavoin, korvaavat käytännöt eivät mielestäni vastaa kirjastossa tapahtuvaa valikoimaan tutustumista.

12 luku: Kirjeenvaihto, puhelut ja sähköinen viestintä

1 § Kirjeenvaihto ja postilähetysten tarkastaminen

Nykyinen sääntely vankeuslain 12 luvun 1 §:ssä asettaa suljetussa vankilassa tai Vankiterveydenhuollon yksikössä olevan vangin lähtevän kirjeenvaihdon ja muiden postilähetysten sekä avolaitoksessa olevan vangin kaiken kirjeenvaihdon ja postilähetysten osalta avaamisen ja tarkastamisen edellytykseksi, että lähetyksen muodosta tai koosta voidaan päätellä, että se sisältää muutakin kuin luottamuksellisen viestin, tai että muutoin on perusteltua syytä epäillä, että se sisältää 1 momentissa tarkoitettuja kiellettyjä aineita tai esineitä.

Esitysluonnoksessa ehdotetun 12 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan edellä tarkoitettujen kirjeiden ja lähetysten avaamisen ja tarkastamiseen edellytyksenä olisi, että se on perusteltua sen selvittämiseksi, sisältääkö kirje tai muu postilähetys 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä.

Säännöskohtaisten perustelujen mukaan oikeudesta kirjeenvaihtoon ja kirjeenvaihdon tarkastamisesta säädettäisiin 12 luvun 1 §:ssä kuten nykyisinkin. Lisäksi perusteluissa todetaan muun muassa, että toimivaltuuden käytölle tulisi olla yksittäistapaukseen liittyvät konkreettiset perusteet. Esimerkkinä avaamisperusteesta mainitaan kirjeen tavanomaisesta poikkeava muoto tai koko sekä huumausaineiden etsimiseen koulutetun koiran havainto.

Perusteluissa todettu vastaa siten nykyistä sääntelyä, mutta sen sijaan ehdotettu 1 §:n 2 momentin edellä selostettu osuus ei nähdäkseni riittävällä tavalla ilmaise sitä, että ”perusteltua” viittaa yksittäistapaukselliseen konkreettiseen, kyseiseen lähetykseen liittyvään syyhyn. Luottamuksellisen

viestin suojaan puuttumisesta, jota jo kirjeenvaihdon avaaminenkin on, tulee säätää tarkkarajaisemmin. Perustelen säännöksen epätäsmällisyyttä ja vaikeaselkoisuutta vielä seuraavasti.

Tarkasteltaessa pelkästään ehdotettua säännöstä on mahdollista ajatella esimerkiksi, että joiden tiettyjen vankien, tiettyihin rikostyyppisiin syyllistyneiden vankien tai joihinkin rikollisryhmittymiin kuuluvien vankien, tai jopa kaikkien ehdottomaan vankeuteen tuomittujen henkilöiden, kirjeenvaihto ja postilähetykset olisi perusteltua avata. Ehdotettu sanamuoto rajaa heikosti säännöstä tulkitsevan henkilön omia mielikuvia ja ajatuksia siitä, milloin lähetysten tarkastaminen olisi perusteltua. Mitä laajemmin turvallisuus mielletään tai mitä kategorisempia ja stereotyyppisempiä käsityksiä vangeista ja heidän käyttäytymisestään tai vaarallisuudestaan on, sitä helpommin avaaminen on katsottavissa ”perustelluksi”. Ilmaisua ”perusteltua” ei nähdäkseni määrittele perusoikeuksien rajoittamisesta säädettäessä edellytetyllä tavalla riittävän täsmällisesti ja tarkkarajaisesti, millaisilla edellytyksillä toimenpiteeseen saadaan ryhtyä.

2 § Viestin lukeminen ja jäljennöksen ottaminen

Nykyinen sääntely vankeuslain 12 luvun 2 §:ssä sallii kirjeen, muun postilähetyksen ja viestin lukemisen, jos se on tarpeen kyseisen vangin rikostaustaan, hänen vankeusaikaiseen käyttäytymiseensä, lähetykseen tai sen lähettäjään taikka vastaanottajaan liittyvästä perustellusta syyistä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Nykyinen sääntely sallii myös jäljennöksen ottamisen.

Esitysluonnoksessa ehdotetun vankeuslain 12 luvun 2 §:n mukaan viesti saadaan lukea ja ottaa siitä jäljennös, jos se on välttämätöntä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

Säännöskohtaisten perustelujen mukaan pykälässä säädettäisiin vangin kirjeenvaihdon lukemisesta ja jäljennöksen ottamisesta kuten nykyisinkin. Tämän ilmaisun epäselvyyden osalta viitataan 9 luvun 3 a §:n kohdalla esittämäni. Säännöskohtaisten perustelujen valossa jää muutoinkin epäselväksi, onko tarkoitus muuttaa lukemisen edellytyksiä. Perusteluissa todetaan muun muassa seuraava.

Pykälässä säädettäisiin vangin kirjeenvaihdon lukemisesta ja jäljennöksen ottamisesta kuten nykyisinkin. Säännöksen sisältöä kuitenkin muutettaisiin edellä yleisperusteluissa mainituista syistä. Muutosten tarkoitus ei ole kiristää säännöksen soveltamiskäytäntöä. Päinvastoin säännös soveltuisi jatkossa nykyistä paremmin erityisesti tehostetun valvonnan osastoille sijoitettujen vankien valvontaan (s. 100).

Epäselväksi jää, mikä tarkoitetaan soveltumisella nykyistä paremmin tehostetun valvonnan osastojen vankien valvontaan. Viitataanko tällä lukemiskynnyksen alentamiseen, ja jos, niin miltä osin ja millä tavoin, vai siihen, että ehdotetun säännöksen ajatellaan olevan helpompi soveltaa?

Perustuslakivaliokunta on korostanut, että luottamuksellisen viestin salaisuuden rajoituksiin kohdistuu perustuslain 10 §:n 3 momentissa nimenomaisesti mainittu välttämättömyysedellytys ja että viestin salaisuutta voidaan laitosoiloissakin rajoittaa vain siinä määrin kuin se on kussakin yksittäistapauksessa perusteltua. Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä on vakiintuneesti katsottu, että kirjeenvaihdon lukeminen ei voi perustua yksinomaan yleisen tason epäilyyn tai mahdollisuuteen laitosturvallisuuden vaarantumisesta. Säännöskohtaisissa perusteluissa ehdotetun säännöksen soveltamisesta esitetty vastannee ainakin pääosin nykyistä sääntelyä.

Ehdotettu 2 § ei nähdäkseni kuitenkaan ole riittävän täsmällinen ja tarkkarajainen. Sen osalta, vastaavasti kuten 1 §:n kohdalla totesin, on pelkästään ehdotettua säännöstä tarkasteltaessa mahdollista ajatella esimerkiksi, että joiden tiettyjen vankien, tiettyihin rikostyyppisiin syyllistyneiden vankien tai joihinkin rikollisryhmittymiin kuuluvien vankien, tai jopa kaikkien ehdottomaan vankeuteen tuomittujen henkilöiden, kirjeenvaihto ja postilähetykset olisi välttämätöntä lukea. Joissakin vankiloissa on tulkittu nykyistäkin sääntelyä huomioimatta perusteiden konkreettisuuden ja yksittäistapauksellisuuden vaatimusta, kuten jäljempää 13 luvun 2 §:n kohdalla tulee esiin.

Säännöksen ehdotettu sanamuoto rajaa heikosti säännöstä tulkitsevan henkilön omia mielikuvia ja ajatuksia lukemisen välttämättömyydestä. Mitä laajemmin rikosten estäminen tai turvallisuus mielletään tai mitä kategorisempia ja stereotyyppisempiä käsityksiä vangeista ja heidän käyttäytymisestään tai vaarallisuudestaan on, sitä helpommin avaaminen on katsottavissa ”välttämättömäksi”. Ilmais ”välttämätöntä” ei nähdäkseni määrittele perusoikeuksien rajoittamisesta säädettäessä edellytetyllä tavalla riittävän täsmällisesti ja tarkkarajaisesti, millaisilla edellytyksiä toimenpiteeseen saadaan ryhtyä. Se, miten säännöstä on tarkoitus soveltaa, selviää vain perusteluihin perehtymällä. Minun on vaikea nähdä, että ehdotettu nykyistä enempiä selventäisi ja helpottaisi kirjeenvaihdon lukemisesta päättämistä.

Ongelma säännöksen ymmärtämisessä liittyy siihen, että siitä ei käy ilmi lukemisen perusteilta edellytettävä konkreettisuus ja yksittäistapauksellisuus eikä se, että perusteilta edellytetään myös jonkin asteista todennäköisyyttä. Myös nykyinen säännös on tältä osin vaikeaselkoinen.

Vankeuslain 12 luvun 2 §:n 1 momentin (9.4.2021/290) mukaan lukemiseen oikeuttava päätös voidaan tehdä enintään kahden viikon määräajaksi kerrallaan. Esitysluonnoksen sivulla 101 lukee kuitenkin ”kuten nykyisinkin päätös voisi olla voimassa 30 päivää kerrallaan”.

Kiinnitän huomiota vielä siihen, että säädettäessä aiemmin määräaikaisen lukemispäätöksen tekemisen mahdollisuudesta lain esitöissä (HE 45/2014 vp, s. 43) todettiin, että se ei automaattisesti mahdollistaisi kaikkien saapuvien tai lähtevien kirjeiden lukemista kyseisenä aikana. Lienee syytä edelleen tuoda tämä perusteluissa esiin.

4 § Kirjeenvaihto asiamiehen kanssa

Tältä osin säännöskohtaiset perustelut ovat erikoiset. Säännöksessä on kyse asianajajan tai muun oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 5 momentissa tarkoitetun oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan lähettämästä, vangille saapuneesta kirjeestä tai muusta postilähetyksestä.

Perustelujen (s. 101) mukaan epäily voisi perustua esimerkiksi vangin toiminnasta saatuihin vihjetietoihin tai kirjeen tavallisesta poikkeavaan muotoon tai kokoon ja vangista käytettävissä oleviin aiempiin tietoihin, joista tehtävän kokonaisarvion perusteella kirjeen avaamista voitaisiin pitää välttämättömänä sisällöstä varmistumiseksi. Myös huumausaineiden etsimiseen käytetyn koiran havainto voisi olla peruste kirjeen avaamiselle.

Vangin toiminnasta saatujen tietojen on vaikea nähdä liittyvän asiamiehen toimintaan, ja sikäli kuin esimerkiksi esitutkinta-aineistoa edelleen lähetetään kirjallisessa muodossa, ainakaan asiakirjoja sisältävältä vaikuttava postilähetys ei yleensä voine vaikuttaa poikkeavalta. Tarkastamisen välttämättömyyttä arvioitaessa tulisi myös ottaa huomioon mahdollisuus olla yhteydessä lähettäjäksi merkittyyn tahoon sen varmistamiseksi, että lähetys todella on peräisin asiamieheltä. Koska asiamieheltä saapuvan kirjeenvaihdon ja lähetysten tarkastamisen tulee olla välttämätöntä, tarkastaminen on tällöin poikkeuksellinen ja harvinainen toimenpide. Lähtökohta on, että laissa määritellyt asiamiehet ovat luotettavia eikä perusteita tarkastaa heiltä saapuvia lähetyksiä ole.

6 § Puhelimen käyttö

Puhelun keskeyttämisen tai epäämisen ehdotetaan olevan mahdollista, jos se olisi perusteltua rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi (3 mom).

Säännöskohtaisten perustelujen (s. 102) esimerkkitalanteet koskevat kaikki keskeyttämistä, myös se, kuinka vanki käyttäytyy puhelun aikana, vaikka perusteluissa tämä mainitaan epäämisen edellytykseksi. Ylipäätään jää epäselväksi, milloin epääminen eli puhelun etukäteinen kieltäminen voisi olla mahdollista.

Vangilla on 6 §:n 1 momentin mukaan oikeus puhelimen käyttöön. Yhteydessä vankilan ulkopuolelle voi olla kyse henkilökohtaisen vapauden, yksityiselämän suojan ja sananvapauden toteutumisesta.

Ehdotettu 6 §:n 3 momentin sanamuoto näyttäisi mahdollistavan tulkinnan, että puhelun ennakoitu sisältö voisi olla peruste puhelun kieltämiselle. Puhelun etukäteisen epäämisen ei nähdäkseen tulisi olla mahdollista kuin välttämättömissä tilanteissa. Koska puheluja voidaan 7 §:n mukaisesti kuunnella ja puhelu tällöin tarvittaessa keskeyttää, lienee täysin poikkeuksellista, ellei peräti perusoikeuksien rajoittamisedellytykset huomioiden mahdotonta, että etukäteiselle estämiselle voisi ylipäätään olla ainakaan puhelun sisältöön liittyviä välttämättömiä perusteita. Vastaavasti

kirjeenvaihtoon on oikeus ja se tulee sallia, mutta kirjeenvaihto voidaan edellytysten täytyessä lukea ja pidättää.

Ennakollisen puhelun epäämisen perusteena voineekin olla lähinnä vangin hetkellinen tila tai käytös, kuten voimakas päihtymys tai väkivaltainen käytös hetkellä, jolloin vanki haluaisi puhelinta käyttää. Ehdotettu sanamuoto ja perustelut jättävät puhelimen käyttöoikeuteen ennakolta puuttumisen perusteet epäselviksi ja muiden kuin vangin käyttöön liittyvien perusteiden osalta liian väljiksi. Tältä osin sääntelyn tulisi vasta kirjeenvaihdosta säädettyä ja mahdollisesti sitä, että kirjeenvaihto-oikeuteen ei voi puuttua ennen kuin sisältö on selvillä. Esimerkiksi lähestymiskieltoa määrättäessä tuomioistuimen ratkaisussa on yksilöitävä mahdolliset poikkeukset kiellosta eli näissäkin tapauksissa yhteydenotto voi joskus olla perusteltu.

Muutoinkin on huomioon otettavaa, että ehdotetun 7 §:n mukaan puhelu voidaan kuunnella ja tallentaa vain, jos se on välttämätöntä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Tämän kanssa vaikuttaa ristiriitaiselta, että puhelu voitaisiin samojen tavoitteiden vuoksi 6 §:n 3 momentin perusteella evätä, jos sen arvioitaisiin olevan perusteltua. Ilmeisesti ei ole tarkoitus ehdottaa 6 §:n 3 momentin osalta sitä, miten se on luettavissa.

Ehdotettu 3 momentti epäamisestä on epäselvä 2 momentissa tarkoitettuunkin nähden. Puhelua sallitaan, mutta myös evätään, jos vanki haluaisi soittaa muulloin kuin puhelimen käyttöön tarkoitettuna aikana. Tästä ehdotetaan nyt puhelimen käyttöaikoja koskevaa sääntelyä 2 momenttiin.

Edellä olevan perusteella 3 momenttia ja sen perusteluja tulisi muokata siten, että niistä käy ilmi, mitä on tarkoitus säätää.

7 § Puhelun kuunteleminen ja tallentaminen

Säännöskohtaisissa perusteluissa (s. 102) tyydytään lähinnä vertaamaan puhelun kuuntelemisen perusteita kirjeenvaihdon lukemisen perusteisiin. Esimerkkinä kuuntelutilanteesta esitetään vain se, että vangin epäiltäisiin välittävän puhelimitse rikoksiin liittyvää tietoa.

Viitataan kirjeenvaihdon tarkastamista koskevasta 1 §:stä ja lukemista koskevasta 2 §:stä toteamaani. Se, milloin kuuntelemien on välttämätöntä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi, ei nähdäkseni tarkkuudeltaan ja täsmällisyydeltään vastaa sitä, miten perustuslakivaliokunta on katsonut olevan tarpeellista säätää luottamuksellisen viestin suojan rajoittamisesta.

8 § Kirjeenvaihto ja puhelut varmuusosastolla

Varmuusosastolle sijoitettujen vankien kirjeenvaihdon lukemisen ja puhelujen kuuntelemisen kynnystä ehdotetaan alhaisemmaksi kuin muilla osastoilla olevien vankien osalta. Näin on myös nyt ja tätä on pidetty perusteltuna.

Säännöskohtaisten perustelujen mukaan sijoittamispäätöksessä esitetyt seikat voisivat olla sellaisia, että myös päätös kirjeiden lukemisesta ja tai puheluiden kuuntelusta voitaisiin tehdä. Koska valvonnan kynnyks on matalampi kuin muilla osastoilla, lukeminen tai kuuntelu ei tyypillisesti edellyttäisi muita perusteita (s. 103).

Varmuusosastolle sijoittamisen perusteina lienee usein seikkoja, joiden perusteella myös lukeminen tai kuuntelu on perusteltua rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Ehdotetut säännökset edellyttävät kuitenkin perusteltujen, erillisten päätösten tekemistä siitä huolimatta, että vanki on sijoitettu varmuusosastolle. Nähdäkseni perusteluissa olisi syytä esimerkein tarkemmin avata eroa muilla osastoilla olevia vankeja koskevaan sääntelyyn, milloin kynnyksen ”on perusteltua” ajatellaan ylittyvän ja milloin ei.

9 b § Sähköisen viestinnän valvonta

Esitysluonnoksessa ehdotetaan uutta säännöstä sähköpostin käytön ja internetin käytön keskeyttämisestä ja epäämisestä. Viitataan siihen, mitä totesin puhelun epäämisestä edellä. Ymmärtääkseni keskeyttäminen tapahtuu käytön jo ollessa alkaneena ja epääminen tarkoittaa, että evättävää käyttöä ei vielä ole aloitettu. Tämänkin säännöksen kohdalla epäämisen perusteet jäävät epäselviksi.

Sähköpostin ja internetin käyttöoikeus arvioidaan lupamenettelyssä (9 § ja 9 a §). Miten tähän ja luvan peruuttamismahdollisuuteen suhtautuu se, että käyttö voitaisiin lisäksi evätä? Kuten totesin puhelujen kohdalla, lähinnä jonkinlainen aloitushetkeen osuva häiriökäytös vaikuttaisi epäämisperusteena perustellulta. Lienee syytä perustella tarkemmin, mitä epäämisperusteilla tässä tarkoitetaan.

13 luku: Tapaamiset ja muut yhteydet vankilan ulkopuolelle

2 § Tapaamistilat ja valvonta

Tapaamisessa käytävän keskustelun kuuntelemisen edellytykseksi ehdotetaan, että se on välttämätöntä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Esimerkkinä tapaamisen kuuntelun edellytyksiä arvioitaessa tyypillisistä seikoista mainitaan se, että tehostetun valvonnan osastolle sijoitettu vanki tapaa järjestäytyneeseen rikollisuuteen kytkeytyvää henkilöä.

Keskustelun kuuntelemisen edellytykset on muotoiltu samoin kuin esimerkiksi kirjeenvaihdon lukemisen edellytykset. Kuuntelemista arvioitaessa huomioitavaista seikoista esitetty herättää kysymyksiä. Laillisuusvalvontakäytännössä on vakiintuneesti katsottu, että kirjeenvaihdon lukemisen edellytykseksi ei riitä pelkkä vangin rikostausta, aatteellinen tausta tai muu ajatusmaailma. Tästä on todettu muun muassa seuraavaa.

Rikosseuraamuslaitoksen toimintaan vankeuslain mukaan kuuluu vankeuden aikaisen rikollisuuden estäminen. Totean, että myöskään tämä peruste ei yksinään ole riittävä peruste kirjeenvaihdon lukemiselle, jolle on vankeuslaissa erikseen säädetty omat lähemmät edellytyksensä.

Lukemisen kynnys ei olisi korkea eikä lukemisen voitaisi katsoa olevan välttämätöntä, jos tieto vangin kannattamasta ideologiasta olisi riittävä peruste, koska yleensä tämä tarkoittaisi sitä, että vangin kaikki kirjeenvaihto olisi mahdollista lukea koko vankeusajan. Lukemisperuste ei tällöin olisi myöskään perustuslakivaliokunnan edellyttämien tavoin yksittäistapauksellinen, vaan se olisi tiettyyn vankiin kytkeytyvänä olemassa jatkuvasti. Vastaavasti jo aiemmin on todettu, että yhteys järjestäytyneeseen rikollisuuteen ei yksinään ole riittävä peruste puuttua luottamuksellisen viestin suojaan

---

Vankilassa kirjeenvaihdon lukemisperusteeksi ei siis kuitenkaan yksistään riitä, että henkilö ajatuksen tasolla kannattaa kyseisenkaltaista ideologiaa. Lukeminen edellyttää, että se on tarpeen perustellusta syyistä rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Rikoksen, vaaran tai turvallisuusuhan tulee olla edes jollakin tasolla konkretisoitavissa oleva, yksittäinen, todellinen ehkä uhkaamassa oleva tapahtuma. Riittävää ei siten esimerkiksi ole, että äärioikeistolaiseen ajatteluun tiedetään yleisesti sisältyvän ajatus siitä, että väkivalta olisi oikeutettua. Vaikka mahdollisuus väkivallan käyttöön voi kyseisen ideologian omaksuneen henkilön tapauksessa olla matalampi kuin jonkun muun kohdalla, kyse on kuitenkin täysin abstraktista vaarasta. Jos sen sijaan on olemassa perusteltavissa oleva epäily jostakin tietystä uhkaavasta väkivallan teosta, kirjeenvaihdon lukemisen edellytykset saattavat täytyä, jos arvioidaan, että lukemisella voitaisiin saada tietoa, jolla vaaraa voidaan torjua. (AOA Pölösen päätös 13.5.2020, EOAK/1123/2019)

Olen Turun vankilaa koskevassa päätöksessäni 13.5.2020 (EOAK/1123/2019) todennut muun muassa, että vankien kirjeenvaihdon lukemista koskevia säännöksiä sovellettaessa tulee muistaa, että perustuslaki edellyttää viestin salaisuuteen puuttumiselta välttämättömyyttä ja että perustuslakivaliokunta on lausunnoissaan korostanut puuttumiskynnyksen korkeutta.

Voin yhtyä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön näkemykseen, että vankilan esittämät syyt ovat sellaisia, joilla voi olla merkitystä arvioitaessa kirjeiden lukemista koskevien edellytysten täyttymistä, mutta esitetyt lukemisperusteet jäävät kuitenkin varsin yleiselle tasolle. Kirjeenvaihdon lukeminen ei voi perustua yksinomaan yleisellä tasolla olevaan epäilyyn tai mahdollisuuteen laitosturvallisuuden vaarantumisesta (AOA Pölösen päätös 26.10.2022, EOAK/8444/2021).

Esitysluonnoksen perusteella jää varsin epäselväksi, millaisissa tilanteissa välttämättömyysvaatimuksen on ajateltu täyttyvän. Epäselväksi jää myös, onko tarkoitus, että toimivaltuuksien käytön edellytyksiä löyhennetään. Toisaalta perusteluista syntyy vaikutelma, että näin ei ole tarkoitus, mutta toisaalta esitetään esimerkkejä, joiden osalta konkreettisten yksittäistapauksellisten edellytysten olemassaolo vaikuttaa kyseenalaiselta, vaikka esitysluonnoksessa muutoin lähdetään kuitenkin siitä, että välttämättömyys-edellytys tarkoittaa konkreettisten yksittäistapauksellisten perusteiden olemassaoloa.

Perusteluja on syytä täsmentää sen suhteen, onko tarkoitus muuttaa toimivaltuuksien sisältöä, ja jos on, arvioida sitä, miten tämä suhtautuu perusoikeuksien rajoittamisedellytyksiin. Siinäkin tapauksessa, että muutospyrkimyksiä ei ole, tulisi toimivaltuuksien käytön perusteista esittää laajemmin esimerkkejä.

3 § Valvottu tapaaminen

Säännöskohtaisissa perusteluissa (s. 105) kuvaillaan mahdollisuutta järjestää valvottu tapaaminen erillään vangin tai tapaajan pyynnöstä. Tämä mahdollisuus ei kuitenkaan tule säännöksestä esiin millään tavoin.

9 § Tapaamisen peruttaminen ja epääminen

Tapaamisen epäämisen yhdeksi perusteeksi esitetään, että tapaaminen voidaan evätä, jos se on muuten perusteltua rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi (2 mom. 4 kohta).

9 §:ssä säännellyssä epäämisessä, myös 4 kohdassa, on kyse tapaajan saapumistilanteessa tehtävistä havainnoista ja silloin syntyvästä epäilystä. Jos säännöksen soveltaja ei miellä tätä, ja sitä lähtökohtaa, että vangilla on oikeus ottaa vastaan vieraita, 4 kohdan sanamuoto voi johtaa virheelliseen, liian laajaan soveltamiseen, jossa arvioidaan yleisesti tapaajan ”vaarallisuutta”, ei pelkästään kyseistä tapahtumahetkistä tilannetta. Perusteluissa on syytä täsmentää, että 9 § 2 momentin 4 kohdan mukainen epääminen ei oikeuta estämään valvottua tapaamista muutoin kuin, jos tapaajan saapuessa havaitaan jokin 4 kohdassa tarkoitetuista epäämisperusteista ja jos tuolloin on käsillä konkreettinen vaara.

Nykyinen 9 §:n sanamuoto ”on perusteltua syytä epäillä, että tapaamisesta aiheutuu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka vangin tai muun henkilön turvallisuudelle” kuvanee paremmin tätä epäämisen sidosta saapumishetkeen.

10 § Tapaamiskielto

Tapaamiskieltoa esitetään laajennettavaksi myös videoyhteydellä tapahtuvaan tapaamiseen. Perustelut tälle jäävät epäselviksi, koska tapaamiskiellon tarkoitus on estää kiellon saanutta tapaajaa kuljettamasta kiellettyjä aineita tai esineitä vankilaan tai estää muu hänen aiheuttamansa häiriö vankilan alueella. Videoyhteydellä tällaista häiriötä ei ole mahdollista aiheuttaa. Voitaneenkin kysyä, onko videoyhteyden estäminen muutoinkaan oikeasuhtainen ja välttämätön rajoitus yksityiselämän suojaan. Epäselvää on myös, mitä sillä saavutettaisiin, koska vangin puhelinyhteyttä ja kirjeenvaihtoa ei kuitenkaan voida kieltää. Videoyhteyden osalta tapaamiskielto vaikuttaakin enemmän rangaistuksen kaltaiselta kuin välttämättömältä turvaamistoimenpiteeltä.

14 luku: Poistumislupa

2 § Poistumisluvan myöntämisen edellytykset ja valvonta

Ilmeisesti ehdotetussa 2 §:n 4 momentissa pitäisi elinkautisvankien osalta viitata 3 §:n 4 momenttiin, kun nyt sekä säännöksessä että perusteluissa viitataan 3 §:n 3 momenttiin.

4 § Poistumislupa tärkeästä syystä

Säännöskohtaisissa perusteluissa (s. 109) korostetaan tärkeän syyn objektiivista arviointia vangin oman, subjektiivisen arvion sijasta. Ymmärrän tämän näkökulman. Päätöksentekijän tehtävänä on ratkaista, onko kyseessä lain tarkoittama tärkeä syy, eikä vangin näkemys tarkoita, että päätöksen tulisi vain siihen perustuen olla myönteinen. Vangin yksilöllisiä perusteita ja tilannetta ei nähdäkseeni kuitenkaan saa jättää huomiotta. Päin vastoin, huomiota tulisi kiinnittää myös siihen, onko syy jollakin perusteella juuri kyseiselle vangille tärkeä. Tällöin kyse voi olla esimerkiksi kulttuurisista seikoista, jotka on otettava huomioon myös erittäin tärkeän syyn perusteella myönnettävästä poistumisluvasta päätettäessä. Myös perhesyiden osalta on mahdollista, että esimerkiksi joku kaukaisempi sukulainen on muodostunut vangille lähisukua tärkeämmäksi.

Koska myös lääkäri on terveydenhuollon ammattihenkilö, muutettaneen 2 momentin sanamuodoksi ”pyydettyä lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilöön lausunto”.

5 § Poistumislupa erittäin tärkeästä syystä

Säännöskohtaisissa perusteluissa ei esitetä mitään konkreettisia esimerkkejä siitä, mitä muu vastaava erittäin tärkeä syy voisi olla. Perustelujen mukaan erittäin tärkeät syyt liittyisivät pääsääntöisesti läheisten ihmissuhteiden hoitoon inhimillisesti erityisissä tai muutoin vakavissa tilanteissa. Erittäin tärkeän syyn perusteella myönnettävästä poistumisluvasta lienee olemassa hallintotuomioistuinten ratkaisukäytäntöä. Säännöksen soveltamista selventäisi, jos tähän käytäntöön pohjautuen otettaisiin kantaa nykyiseen tilanteeseen ja siihen, vastaako se lainsäätäjän tarkoitusta siten, ettei käytäntöä ole tarkoitus muuttaa.

15 luku: Vankilan järjestys ja kurinpito

11 § Vangin pitäminen erillään selvittämisen aikana

Esitysluonnoksen mukaan vankeja ei enää voisi pitää turvaamistoimiluonteisesti, järjestyksen säilyttämiseksi, erillään muista vangeista järjestysrikkomuksen selvittämisen aikana.

Säännöskohtaisten perustelujen mukaan turvaamistoimen luonteiseen erillään pitoon sovellettaisiin vankeuslain 18 luvun säännöksiä. Perusteluissa todetaan muun muassa, että jos osaston vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi olisi erotettava saman osaston vankeja, sovellettaisiin tällaiseen tilanteeseen 18 luvun 3 tai 5 §:ää.

Kiinnitän huomiota siihen, että 18 luvun 3 §:n säännös tarkkailuun sijoittamisesta soveltunee erittäin huonosti useimpiin niistä tilanteista, joissa vankeja on tarpeen pitää erillään toisistaan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Tarkkailuun voidaan siis sijoittaa vain laissa mainituissa poikkeuksellisissa tilanteissa, ja käyttökynnys on lain mukaan varsin korkea. Esimerkiksi päihtymystilan osalta on säädetty seuraavaa:

Vanki saadaan sijoittaa huoneeseen tai selliin, jossa häntä voidaan ympärivuorokautisesti tarkkailla teknisin apuvälinein tai muulla tavoin, jos se on välttämätöntä päihtyneen tai päihdyttävien aineiden käyttämisen vieroitusoireista kärsivän vangin terveydentilan seuraamiseksi ja hänen turvallisuutensa varmistamiseksi.

Päihtymystila ei siten läheskään aina ole peruste sijoittaa vanki tarkkailuun. Vastaavasti 18 luvun 5 §:ssä tarkoitettu erillään pitäminen soveltuu vain poikkeuksellisiin, vakaviin vankilan turvallisuutta vakavasti vaarantaviin tilanteisiin, joissa erillään pitäminen on välttämätöntä.

Edellä todetusti 18 luvun säännökset eivät useinkaan sovellu perusteeksi saman osaston vankien erottamiseen.

16 luku: Vankilan tilojen ja vangin tarkastaminen

5 § Erityistarkastus

Säännöskohtaisten perustelujen mukaan (s. 115) säännös vastaisi nykyistä eräin kielellisin muutoksin. Ymmärrän tämän siten, että soveltamisalaa ei olisi tarkoitus muuttaa.

Tällä hetkellä erityistarkastuksen suorittaminen edellyttää, että se on tarpeen vankilan järjestystä tai turvallisuutta uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi taikka 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettujen luvattomien esineiden tai aineiden löytämiseksi.

Ehdotetun säännöksen mukaan erityistarkastus voidaan suorittaa, jos se on perusteltua rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

Nähdäkseni ehdotettu sanamuoto mahdollistaa nykyistä laajemman tulkinnan siitä, millä perusteilla erityistarkastus voidaan tehdä, erityisesti vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen perustuen. Sikäli kuin erityistarkastus kohdistuu tilojen tarkastamiseen, muutos ei ole ongelmallinen. Tilojen laajamittainen ja perusteellinen tarkastaminen on mahdollista jo 16 luvun 2 §:n perusteellakin. Erityistarkastuksesta säättämisen syy onkin siihen kytkeytyvä mahdollisuus koko osaston tai tilan vankien henkilöntarkastamiseen siten, että henkilöntarkastus voidaan tehdä kaikille ilman yksittäiseen vankiin kohdistuvaa nimenomaista epäilyä. Tämän vuoksi nykyinen sääntely on muotoiltu siten, että kyseessä tulee olla vakavan vaaran torjuminen tai tiettyjen luvattomien aineiden tai esineiden löytäminen. En ole täysin vakuuttunut, onko ”on perusteltua” riittävä kynnys erityistarkastuksen toimittamiselle ottaen huomioon, millä tavoin se oikeuttaa puuttumaan vankien henkilökohtaiseen koskemattomuuteen.

6 § Vangin henkilönkatsastus

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että vangille voitaisiin tehdä henkilönkatsastus, jos se on välttämätöntä sen selvittämiseksi, onko vangilla vankilassa tai sinne tullessaan kehossaan 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja kiellettyjä aineita tai esineitä, jotka voivat aiheuttaa vakavaa vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka vangin hengelle tai terveydelle.

Voimassa olevan lain mukaan vangille voidaan tehdä henkilönkatsastus, jos on todennäköistä syytä epäillä, että vangilla on vankilassa tai sinne tullessaan kehossaan tämän lain 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja kiellettyjä aineita tai esineitä, jotka ovat omiaan aiheuttamaan vakavaa vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka vangin hengelle tai terveydelle.

Yleisperustelujen (s. 56) mukaan toimenpiteet, joiden edellytyksenä on välttämättömyys, edellyttäisivät konkreettisia perusteita yksittäisessä tapauksessa. Perusteiden tulisi olla painavia ja ennen toimenpiteeseen ryhtymistä tulisi pyrkiä arvioimaan, voidaanko tavoite, kuten vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen, saavuttaa vangin oikeuksiin lievemmin puuttuvilla keinoilla. Välttämättömyyskään ei kuitenkaan edellyttäisi sitä, että toimenpiteen perusteista olisi täysin varma tieto (s. 56). Toimenpiteen välttämättömyyden kannalta olisi olennaista arvioida sitä, voidaanko uhka torjua kyseisellä toimenpiteellä vai voitaisiinko se tehdä jollakin lievemällä keinolla (s. 56).

Säännöskohtaisten perustelujen mukaan käsite todennäköistä syytä epäillä muutettaisiin välttämättömyydeksi ja muutos olisi lähinnä kielellinen, koska molemmilla käsitteillä tarkoitetaan sitä, että toimivaltuuden käytön kynnys olisi korkea (s. 115–116).

Nykyinen säännös asettaa korkeahkon kynnyksen sille, minkälaisiin tietoihin ja havaintoihin pohjaten henkilönkatsastus voi tulla kysymykseen. Ehdotetun säännöksen sanamuoto ei sisällä vastaavaa toimenpidekynnystä. Ehdotetusta säännöksestä käy ilmi, että henkilönkatsastuksen tulisi olla välttämätön säännöksessä mainittujen tavoitteiden kannalta, niiden saavuttamiseksi. Sen sijaan säännös jättää tätä edeltävän ajatusprosessin avoimeksi. Huolimatta siitä, mitä perusteluissa on todettu, katson säännöstekstin perusteella jäävän epäselväksi, millaisilla perusteilla voitaisiin ryhtyä harkitsemaan sitä, olisiko vangin vieminen henkilönkatsastukseen välttämätön.

Totean vielä säännöksen edellyttämästä ”välttämättömyydestä”, että henkilönkatsastus, tai jäljempänä käsiteltävä eristämistarkkailu, ovat aina välttämättömiä sen selvittämiseksi, kuljettaako vanki jotakin kehonsa sisällä. Muita keinoja kuin henkilönkatsastus tai eristämistarkkailu ei tämän asian selvittämiseen nähdäkseni vankilalla ole, joten välttämättömyys yleisperusteluissa mainitussa mielessä eli onko tavoite saavutettavissa vangin oikeuksiin lievemmin puuttuvalla tavalla, toteutuu aina, kun kehonsisäistä kuljetusta epäillään. Näin ollen se, milloin voidaan katsoa riittävän epäilyn syntyvän, olisi asiassa olennaista.

Säädettäessä henkilökohtaiseen koskemattomuuteen puuttumisesta sääntelyn tulee olla yksityiskohtaista. Vankilalla voi olla monen kaltaisia ja luotettavuudeltaan monen tasoisia tietoja vankien toiminnasta. Nykyinen sääntely ei mahdollista henkilönkatsastusta minkä tahansa epäilyn perusteella, kun taas ehdotettu säännös ei nähdäkseni ota, ainakaan riittävän selvästi, kantaa henkilönkatsastuksen perusteilta edellytettävään todennäköisyyteen.

Säännöskohtaiset perustelut eivät sisällä lainkaan soveltamisesimerkkejä lukuun ottamatta sitä, että aineiksi, joista voi aiheutua vakavaa vaaraa vankilan järjestykselle ja turvallisuudelle taikka vangin hengelle ja terveydelle, mainitaan huumausaineet ja luvattomat lääkeaineet.

7 § Päihdeettömyyden valvonta

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että vanki voitaisiin velvoittaa suorittamaan puhalluskoe taikka antamaan sylki- tai virtsanäyte, jos se on perusteltua sen selvittämiseksi, onko vanki alkoholin, muun päihdyttävän aineen taikka rikoslain 44 luvun 16 §:ssä tarkoitetun dopingaineen vaikutuksen alainen.

Nykyisen lain mukaan vanki voidaan velvoittaa näihin toimenpiteisiin, jos on syytä epäillä, että hän on alkoholin, muun päihdyttävän aineen taikka rikoslain 44 luvun 16 §:ssä tarkoitetun dopingaineen vaikutuksen alainen.

Säännöskohtaisten perustelujen mukaan kyseessä olisi kielellinen muutos siten, että päihdeettömyyden valvontaan liittyvien toimenpiteiden tulisi olla perusteltuja. Tällä selkeytettäisiin sitä, että toimenpiteille tulee olla yksittäisessä tapauksessa konkreettiset perusteet (s. 116).

Minun on vaikea nähdä ehdotetun muutoksen selkiyttävän sääntelyä. Ymmärtääkseni tarkoitus on edelleen säätää, että päihdevalvonnan edellytyksenä tulisi olla jokin tieto tai havainto, joka

muodostaa syyn epäillä vankia kyseisellä hetkellä päihteiden käytöstä, esimerkiksi ulkoiseen olemukseen tai käyttövälineiden löytymiseen liittyvä havainto.

Lain perusteluihin tutustumattoman henkilön on varsin mahdollista ajatella ehdotetun säännöksen perusteella, että laki mahdollistaisi vankien päihdevalvonnan ilman yksittäistapauksellista epäilyä, esimerkiksi pistokokeiden omaisesti. Tällaiseen ajatukseen voi päätyä, kun tiedossa on, että vangit ovat laajasti päihdeongelmaisia ja että päihtymys laitoksessa voi aiheuttaa turvallisuusongelmia. Tällöin voi vaikuttaa perustellulta, että vankien päihtymystilaa voitaisiin valvoa satunnaisilla testeillä, että valvonta olisi käytännössä aina perusteltua. Mahdollista on myös ajatella, että päihdeongelmaiseksi ennestään tiedetyn vangin kohdalla olisi perusteltua satunnaisesti, ilman muita perusteita kuin tieto päihdeongelmasta, selvittää, mikä on tilanne, onko hän käyttänyt päihteitä. En ole tätä mieltä, vaan pyrin osoittamaan ehdotetun sääntelyn tulkinnanvaraisuutta.

Vastaavasti kuin jo totesin muun muassa kirjeenvaihdon lukemisesta, riippuu pitkälti henkilön omasta ajatusmaailmasta, milloin toimivaltuuksien käyttö ajatellaan perustelluksi tai välttämättömäksi.

17 luku: Muun henkilön tarkastaminen

3 § Tapaajan henkilöntarkastus

Olen tältäkin osin sitä mieltä, että nykyisessä säännöksessä esitetty toimenpidekynnys (perusteltua syytä epäillä) kuvaa paremmin ja tarkemmin tapaajalle tehtävän henkilöntarkastuksen suorittamisedellytyksiä kuin ehdotettu uusi säännös (on perusteltua).

18 luku: Turvaamistoimenpiteet ja voimakeinojen käyttö

4 § Eristämistarkkailu

Epäiltäessä vankia kehonsisäisestä kiellettyjen aineiden tai esineiden kuljettamisesta käytettävissä on, laissa säädetyillä edellytyksillä, kaksi toimintatapaa, henkilönkatsastus tai eristämistarkkailu. Esitysluonnoksen perusteella näiden suhde jää tulkinnanvaraiseksi siltä osin, onko tarkoitus, että vankila voi vapaasti valita, kumpaa vai molempia käytettäisiin tilanteessa, jossa kummankin toimivaltuuden käytölle olisi perusteet.

Säännöskohtaisten perustelujen (s. 117) mukaan näiden toimivaltuuksien käyttö tapahtuu yleensä siten, että vanki sijoitetaan eristämistarkkailuun odottamaan henkilönkatsastukseen pääsyä. Havaintojeni mukaan näin ei välttämättä ole, vaan henkilönkatsastukseen toimittamisessa on laitokohtaisia eroja. Ymmärtääkseni henkilönkatsastusta käytetään joissakin laitoksissa varsin

säännönmukaisesti esitysluonnoksessa kuvaillulla tavalla, kun taas joissakin laitoksissa ensisijainen toimenpide on yleensä eristämistarkkailu.

19 a luku: Poikkeukset yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa

Voimassa oleva lainsäädäntö ei mahdollista vakavien yhteiskunnallisten häiriötilanteiden huomioimista Rikosseuraamuslaitoksen toiminnassa.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että vankeuslakiin ja tutkintavankeuslakiin lisättäisiin säännökset Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan järjestämisestä poikkeusoloissa tai muussa vakavassa yhteiskunnallisessa häiriötilanteessa. Vastaavanlaisia täsmennyksiä tehtäisiin myös yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annettuun lakiin ja valvotusta koevapaudesta annettuun lakiin ja yhdistelmärangeistuksen täytäntöönpanosta annettuun lakiin.

Ehdotettuja säännöksiä sovellettaisiin vakavissa yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa. Kysymys voisi olla valmiuslain 3 §:ssä tarkoitetuista poikkeusoloista mutta myös muista vakavista yhteiskunnallisista häiriötilanteista.

1 § Poikkeusten soveltaminen

Säännöksessä ei lainkaan määritellä, mitä normaaliolojen vakavilla häiriötilanteilla tarkoitetaan. Vaikka tätä ei voitane määritellä tyhjentävästi, pidän perusteltuna, että säännökseen sisällytettäisiin esimerkkejä siitä, mitä normaaliolojen vakavilla häiriötilanteilla tarkoitetaan.

Säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan, että yksinomaan vankilan sisäiset häiriötilanteet eivät oikeuta luvun säännösten soveltamiseen. Koska luvun säännösten soveltamisessa kyse olisi laajamittaisesta vankien perusoikeuksien rajoittamisesta, tulisi täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden nimissä harkita myös tämän rajoituksen sisällyttämistä 1 §:ään.

3 § Vankien evakuointi

Perustelujen mukaan evakuointi tulisi kyseeseen tilanteessa, jossa vankilassa ei olisi mahdollista asua tai muuten huolehtia täytäntöönpanon turvallisuudesta. Esimerkkeinä mainitaan muun muassa vankilan käyttämän sähköverkon tai lämmityksen pitkäaikainen vaurioituminen. On selvää, että vangit tulee sijoittaa uudelleen, jos vankila on asuinkelvoton. Kiinnitän kuitenkin huomiota siihen, että 1 §:n perustelujen mukaan yksinomaan vankilan sisäiset häiriötilanteet eivät oikeuta 19 a luvun säännösten soveltamiseen. Lienee syytä miettiä, miten 1 §:n perusteluissa tarkoitettu soveltamisalan rajaus ilmaistaisiin paremmin ja ilman, että se vaikuttaa ristiriitaiselta muiden säännösten soveltamisesimerkkien kanssa. Kuten jo totesin, soveltamisalan tarkempi määrittely lienee syytä myös lisätä 1 §:ään.

4 § Ulkoilun epääminen

Esimerkkinä ulkoilun epäämiseen oikeuttavasta vakavasta häiriötilanteesta esitetään vankilan alueen oleminen pommitusten kohteena tai suuronnettomuus. Säännöksen tarkoittamasta ulkoilun epäämisestä koko vankilassa tai sen osastolla päätettäisiin vankilan tasolla.

Epäselväksi jää, onko vankilan toimivallassa ratkaista myös se, milloin kyseessä on sen kaltainen vakava häiriötila, että vankilassa voidaan tehdä päätös ulkoilun epäämisestä. Ulkoilun epäämisestä säädetty ja 1 §:n perustelut siitä, että yksinomaan vankilan sisäiset häiriötilanteet eivät oikeuta luvun säännösten soveltamiseen, vaikuttavat tämänkin säännöksen osalta ristiriitaisilta, koska 4 § selvästi koskee yksittäistä vankilaa ja myös päätös tehdään vankilassa. Tosin esimerkkitalanteet, pommitus ja suuronnettomuus, eivät ole vankilan ”sisäisiä” häiriötilanteita, ja epäilemättä on mahdollista, että vankeja on välttämätöntä olla päästämättä vankeja ulos mainituissa tilanteissa.

Säännöksessä oleva ilmaisu ”tapauskohtaisesti” on epäselvä. Tarkoitetaanko tällä säännöskohtaisissa perusteluissa olevaa mainintaa siitä, että ulkoilun epäämistä koskeva päätös tehtäisiin kertaluonteisesti, koskemaan yksittäisiä ulkoilutilaisuuksia. Perustelujen mainitseman kertaluonteisen päätöksen osalta ei puolestaan selviä, kuinka pitkälle ajanjaksolle sijoitettavia ulkoiluja se voisi koskea. Perusteluissa todetaan kuitenkin, että säännös ei mahdollistaisi pidempikestoisia rajoituksia vankien ulkoiluun. Mitä tarkoitetaan pidempikestoisella?

7 § Tapaamisten rajoittaminen

Säännöskohtaisissa perusteluissa ei mainita, että valvotut tapaamiset suljetuissa vankiloissa järjestetään pääosin tiloissa, joissa vangin ja tapaajan välissä on pleksilasi. Vanki ja vankilan ulkopuoliset henkilöt eivät siten ole suorassa kanssa käymisessä keskenään. Myös tällä voinee olla merkitystä harkittaessa, onko valvottuja tapaamisia välttämätöntä rajoittaa tai keskeyttää.

10 § Rajoitusten vaikutus vankien yhteydenpitoon

Säännöksen teksti ei sisällä perusteluissa olevaa ajatusta muiden yhteydenpitotapojen lisäämisestä silloin, kun tapaamisia on jouduttu rajoittamaan tai kun ne on jouduttu keskeyttämään. Säädesteksti sisältää vain lakiin muutoinkin sisältyvän vankien oikeuden olla yhteydessä vankilan ulkopuolelle.

Jaksossa 12, suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys, todetaan, että laissa korostettaisiin sitä, että yhteydenpitoa vaihtoehtoisilla tavoilla tulisi laajentaa rajoitusten aikana (s. 142). Kuten edellä totean, ehdotetussa säännöksessä ei korosteta tätä, vaan ainoastaan todetaan muutoinkin olemassa oleva oikeus yhteydenpitoon.

21 luku: Vapauttaminen

1 § Vangin vapauttamisajankohdan määräytyminen

Uudessa 21 luvun 1 §:n 4 momentissa ja mielenterveyslain 31 b §:ssä säädettäisiin tahdosta riippumattomaan hoitoon kuljetettavan potilaan kuljettamisesta hänen vapautuessaan vankilasta. Ehdotettujen säännösten mukaan hyvinvointialueen on huolehdittava potilaan kuljettamisesta. Potilaan turvallisesti kuljettamiseksi voidaan pyytää poliisin tai Rikosseuraamuslaitoksen virka-apua.

Selvyyden vuoksi lienee vielä syytä täsmentää menettelytapoja esimerkiksi vankeuslain säännöskohtaisissa perusteluissa sen suhteen, mitä käytännössä tarkoitetaan Rikosseuraamuslaitokselta tai poliisilta pyydettävällä virka-avulla tai kuljetusavulla, jota termiä perusteluissa myös käytetään. Voiko virka-apu/ kuljetusapu sisältää poliisin tai Rikosseuraamuslaitoksen kulkuneuvon käytön, vai tapahtuisiko kuljetus aina muulla kulkuneuvolla? Selväksi tulee, että kuljetus kuuluu hyvinvointialueen vastuulle, mutta voiko kyse olla vain kustannusvastuusta. Kohdassa 12.5 käsitellään kuljetuspalvelun hankkimista yksityiseltä palveluntuottajalta, mutta tämäkään ei suoraan vastaa siihen, onko kuljetuksessa aina tarkoitus käyttää ambulanssin tyyppistä kulkuneuvoa.

Rikosseuraamuslaitokselle ehdotetaan vankeuslain 18 lukuun lisättäväksi oikeus sitomiseen ja voimakeinojen käyttöoikeus näissä kuljetustilanteissa. Tältäkin osin huomiota kiinnittää, olisiko asianmukaista hoitaa kuljetus ambulanssilla ja potilas tarvittaessa lepositeisiin laittaen, vai onko tarkoitus, että voidaan käyttää Rikosseuraamuslaitoksella käytössä olevia sitomisvälineitä, lähinnä käsirautoja ja nippusiteitä.

Kun kyseessä on terveydenhuollon kuljetus, tarkoitus lienee, että virka-apua annettaessakin kuljetuksessa mukana on myös terveydenhuollon ammattihenkilö. Kohdassa 12.5 esitetty tukee näkemystä, että kuljetukseen osallistuu aina terveydenhuollon ammattihenkilö. Myös nykytilan kuvauksessa todetaan, että tahdosta riippumattomaan hoitoon määrätyn vapautuvan vangin tai tutkintavangin kuljettaminen jatkohoitoon vaatii myös terveydenhuollon henkilöstöä. Tämä voisi selvyyden vuoksi olla syytä lisäksi todeta selväsanaisesti säännöskohtaisissa perusteluissakin.

3 LOPUKSI

Rikosseuraamuslaitoksen valvontatoimivaltuudet kohdistuvat pääosin vankien perusoikeuksien rajoittamiseen.

Tällaisten rajoitusten olennaisen sisällön – kuten viranomaiselle lailla luotavan rajoittamistoimivallan käytön edellytysten ja laajuuden – tulisi ilmetä laista.

Sääntelyn tulisi olla täsmällistä ja tarkkarajaista. Täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen noudattaminen edellyttää myös sitä, että laissa käytetyt ilmaisut ja sanonnat ovat täsmällisiä.

Perusoikeusrajoitusten edellytykset eivät voi jäädä perustelulausumien tai vakiintuneen soveltamiskäytännön varaan.

Tavoite selkeyttää ja yhtenäistää toimivaltuussäännökset on erinomainen ja perusteltu. Työ on vaikea. Valitettavasti ehdotetut toimivaltuuksia koskevat säännökset ovat nähdäkseni edellä mainituissa suhteissa osin puutteellisia ja tulkinnanvaraisia.

Yleiset kommentit esityksen tavoitteista

-

Toiminta vakavissa yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa / vankiloiden toiminta

-

Toiminta vakavissa yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa / yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano

-

Vankiloita koskeva sääntely, esim. vankilan alueen määrittely

-

Vankilan osastoja koskeva sääntely / tehostetun valvonnan osastot

-

Vankilan osastoja koskeva sääntely / sopimusosastot

-

Lakia alemmat säädökset ja määräykset

-

Rikosseuraamuslaitoksen valvontatoimivaltuudet

-

Rahan ja muiden maksuvälineiden käyttö vankilassa

-

Vankilasta vapautuvan vangin kuljettaminen tahdosta riippumattomaan hoitoon

-

Vangeille myönnettävät poistumisluvat

-

Hoitoon pääsystä ajankohdasta ilmoittaminen

-

Sijoittaminen vankilan ulkopuoliseen laitokseen / aikuiset vangit

-

Sijoittaminen vankilan ulkopuoliseen laitokseen / alle 18-vuotiaat vangit

-

Muut mahdolliset huomiot esitysluonnoksesta

-

Laakkonen Annimari
Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia